

TÜRKİYE’DE YÜKSEK ÖĞRENİM GÖREN KIRGIZ ÖĞRENCİLERİN EĞİTİMLERİNDEN SONRA ÜLKELERİNDEKİ SOSYO-EKONOMİK VE SOSYO-KÜLTÜREL DURUMLARI

Hayati BEŞİRLİ

Özet

Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra bağımsızlıklarını elde eden Türk Cumhuriyetleri ve özerk yönetime kavuşan topluluklar ile Türkiye arasında birçok alanda ilişki başlamıştır. Bu ilişkiler, özellikle eğitim alanında yoğunlaşmıştır. Bunun en önemli kısmını Türkiye’ye yüksek öğrenim görmek amacıyla gelen öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma, bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgızistan Cumhuriyeti arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde yüksek öğrenimlerini Türkiye’de gören öğrencilerin ülkelerine döndükten sonra kendi ülkelerindeki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumlarını tespitine yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Çalışma ile iki ülke arasında gerçekleştirilen öğrenci değişim anlaşmalarına bağlı olarak gerçekleştirilen öğrenci değişimi uygulamalarının bu süreçte değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Büyük Öğrenci Projesi, öğrenci değişimi, Kırgızistan, Türkiye’de yüksek öğrenim, yüksek öğrenim.

Socio-Economical and Socio-Cultural Statuses of the Kyrgyz Students, Who are Having Higher Education in Turkey, in Their Own Country

Abstract

A very intense relationship on all aspects commenced among Turkey and Turkish Republics, which obtained their independence after dissipation of United States of Soviet Russia, as well as societies, who obtained their autonomies. This relationship intensified especially on educational area. Most important part of this is comprised of students, who came to Turkey to obtain higher education.

Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 2010 Bahar (12), 39-62

Research is implemented with the purpose of determining socio-cultural and socio-economic statuses of students, who have higher education in Turkey under the treaties concluded between Kyrgyzstan and Republic of Turkey in this respect, in their own countries. The major aim of this study is to evaluate – Great Student Project – student exchange agreements between two countries, within this period via study.

Key words: Great Student Project, student exchange program, Kyrgyzstan, higher education in Turkey, higher education.

Giriş

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye ile bağımsızlıklarını ilan eden Türk Cumhuriyetleri ve özerk yönetime kavuşan akraba topluluklar arasında yoğun bir ilişki başlamıştır. Bu kapsamda yeni kurulan devlet ve topluluklara eğitim-öğretim alanında destek olmak, bu ülkelerin ihtiyacı olan nitelikli insan gücünü yetiştirmek, bu devlet ve topluluklarla ortak değerlerimizi yenileyerek kaynaşmayı sağlamak amacıyla 1992-93 eğitim-öğretim yılından bu yana Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklarından gelen öğrencilere burslu veya kendi olanakları ile Türkiye'de öğrenim görme imkânı sağlanmıştır. Bu uygulama, Büyük Öğrenci Projesi olarak tanımlanmaktadır. Başlangıçta beş Türk Cumhuriyetini kapsayan proje, bugün Balkanlar'daki ülke ve toplulukları da içine almıştır. Bu proje kapsamında, halen ayrılan kontenjanlar dâhilinde, dört Türk Cumhuriyeti ve 42 Akraba Türk Topluluğundan öğrenciler Türkiye'de eğitim görmektedirler. 1992-1993 öğretim yılında başlayan Büyük Öğrenci Projesi kapsamında 01.10.2007 tarihi itibari ile 37.816 devlet bursu kontenjanı verilmiş, bu kontenjandan günümüze kadar 25.957 öğrenci öğrenim görmek üzere ülkemize gelmiştir. 11.859 kontenjan ise kullanılmamıştır. Büyük öğrenci projesiyle 6.959 öğrenci mezun olmuştur.

Halen ülkemizde 5.597 öğrenci proje kapsamında öğrenimine devam etmektedir (www.yeogm.meb.gov.tr.istatistik/ogrenci.html).

Araştırmamız kapsamını oluşturan Kırgızistan’ın bağımsızlığından sonra Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti arasında bir dizi eğitim anlaşması gerçekleştirilmiştir. İki ülke arasında 12 Temmuz 1991 tarihinde Ankara’da 1991–1993 dönemini kapsayacak kültürel, eğitsel ve bilimsel değişim protokolü imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında Kırgız Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti, 1989–1990 yıllarını kapsayan Kültürel ve Bilimsel Değişim Programı’nın hükümlerinin geliştirilmesi ve iki ülke arasındaki kültürel ve bilimsel işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla, 1991-1993 yılları için Kültürel, Eğitsel ve Bilimsel Değişim protokolü üzerinde anlaşmışlardır (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993, ss. 244-249).

Yine iki ülke arasında 3 Mart 1992 tarihinde Bişkek’te imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti’nin Milli Eğitim Bakanlığı İle Kırgız Cumhuriyeti’nin Halka Bilim Öğretme Bakanlığı Arasında İşbirliği Hakkında Protokolü”nde ise 23 Aralık 1991 tarihinde Ankara’da imzalanan Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti arasında dostluk ve işbirliği ile ilgili protokole ve 12 Temmuz 1991 'de Ankara’da imzalanan, Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti arasında 1991-1993 yıllarında kültür, eğitim-öğretim ve bilim alanında birbirleriyle değişim yapmasıyla ilgili alınan karara atıfta bulunularak, Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti’nin aralarındaki dostluk ilişkilerinin bundan sonra geliştirmenin gerekliliğine inandıkları, sosyal-ekonomik uzmanlaşmanın bütün alanlarının daha da geliştirilmesi ve derinleştirilmesi amacıyla kararlar aldıkları belirtilmiştir (Milli Eğitim Bakanlığı, 1993, ss. 260-262). Bu protokoller ile Kırgızistan’dan Türkiye’ye öğrenci getirilmiştir. Bu amaçla belirtilen anlaşmaların uygulanması kapsamında T.C. Başbakanlığı tarafından çeşitli tarihlerde gönderilen genelgelerle bu protokoller çerçevesinde yurt dışından burslu olarak getirilen öğrencilerin Türkiye’ye ve Türk eğitim sistemine uyumlarının

sağlanmasının tesisi için kurulların oluşturulması istenmiştir (T.C. Başbakanlık, 1996, s. 43).

Çalışmamızın kapsamını belirtilen protokollerin inşa sürecini başlattığı, büyük öğrenci projesi kapsamında Türkiye’de eğitim gören öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik durumlarının ortaya konulması oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Türkiye’de yüksek öğrenim görmek için gelen bağımsız Türk devletleri ve özerk Türk topluluk öğrencilerini konu alan literatür incelendiğinde Türkiye’de yüksek öğrenimlerini tamamlayarak ülkelerine dönen Türk devlet ve topluluklarından bireylere yönelik bilimsel bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Türkiye’de yüksek öğrenim gören genelde yabancı uyruklu daha özeldir akraba devlet ve topluluklardan gelen öğrencilere yönelik olarak gerçekleştirilen sınırlı çalışmalar incelendiğinde ise, bunların genellikle proje kapsamında gelen öğrencilerle ilişkili olan kamu kurum ve kuruluşların, hizmetlerinin değerlendirilmesine yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ise Türk Cumhuriyetlerinden gelen öğrencilere yönelik kurumsal boyutta çalışmalar incelendiğinde iki çalışma ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmalar öğrencilere barınma ve beslenme hizmeti sağlayan Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu’nun 1994 yılında gerçekleştirdiği “Kurum Yurtlarında Barınıp Türkçe Öğrenimi Gören Türk Cumhuriyetleri ve Diğer Türk Toplulukları Öğrencilerinin Psikolojik Sosyal Ekonomik Durumları İle Beklenti ve İzlenimleri” adlı çalışma ve Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından aynı tarihte gerçekleştirilen çalışmadır. Bu çalışma da diğer çalışma gibi öğrencilerin Türkiye’de karşılaştıkları sorunları tespit etmeyi amaçlayan, kurumsal uygulamaların yeterlilik düzeylerini ve bursiyerlerin memnuniyet düzeylerini tespit etmeye yönelik ampirik çalışmalardır.

Türkiye’de öğrenim gören Türk Cumhuriyetleri öğrencilerine yönelik olarak Açıkalın, Demirel ve Önsoy’un ortak çalışması (1996) ve Çağlar’ın (1996) Hacettepe Üniversitesinde gerçekleştirdiği çalışması ve Arslan’ın “Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topuluklarından Türkiye’ye Gelen Öğrenciler (1992-1993)” adlı çalışma ise (1994) betimleyici bir çalışma niteliğindedir.

Bu çalışmalar esas itibariyle öğrencilerin, çalışmayı gerçekleştiren kurumdan beklentilerini ve durumlarını tespitiye yönelik olarak gerçekleştirilen çalışmalardır. Ertürk, Beşirli ve Dursun’un gerçekleştirdikleri (2004), “Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Türk Dünyasına Bakışları.” adlı çalışma, temel hareket noktası ve sonuçları itibariyle bu çalışmalardan farklılaşmaktadır. Çalışmada Bağımsız Devletler Topluluğu’na dâhil Türk devlet ve topluluklarından yüksek öğrenim görmek için Türkiye’ye gelen öğrencilerin Türk dünyası, Türk kimliği, Türk kültürü konularındaki algılamaları ve düşünceleri ortaya konulmuştur.

Türkiye de gerçekleştirilen bu çalışmalardan farklı olarak araştırmamız, Türkiye’de yüksek öğrenim gören Kırgızların ülkelerine döndüklerinde yaşadıkları sorunları tespitiye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamını oluşturan veriler Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi’nin (TİKA) destekleriyle Mart 2008-Ağustos 2008 döneminde Celalabad, Oş, Issık Göl, Narın, Bişkek’te gerçekleştirilen alan araştırmalarından elde edilmiştir.

Araştırmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden survey tekniğinden faydalanılmış çalışma kapsamına giren evrenden tesadüfî örneklem tekniği ile örneklem tespit edilmiş ve tespit edilen örnekleme standart bir soru kâğıdı uygulanmıştır. Araştırmanın evrenine ve örnekleme ilişkin bilgiler, bulgular başlığı altında ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Çalışmada bu kapsamda aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

-Türkiye’de yüksek öğrenim görmüş Kırgızistan vatandaşlarının ekonomik durumları yurt dışında eğitim görmemiş Kırgız vatandaşlarına göre daha yüksektir.

-Türkiye’de eğitim görmek Kırgızistan’a döndüklerinde bireyler için bir avantaj oluşturmaktadır.

Araştırmada veri toplarken kullanılmış nitel teknikler ise görüşme ve odak grup teknikleridir. Görüşmede yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmelerde katılımcıların ses kayıtları alınmış böylelikle elde edilen verilerden daha geniş bulgulara ulaşılması amaçlanmıştır. Odak grup çalışmasında dört ve altı katılımcıdan oluşan iki grup oluşturulmuştur. Düzenli olarak gerçekleştirilen grup toplantılarında, elektronik ses kayıt cihazı ile elde edilen veriler analize tabii tutulmuştur. Çalışma bu kapsamda tanımlayıcı, açıklayıcı bir araştırmadır.

Bulgular

Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre 2007–2008 eğitim öğretim dönemine kadar Kırgızistan’dan toplam 4740 öğrenci yüksek öğrenim görmek için Türkiye’ye gelmiştir. Bu dağılım tablo 1’de görülmektedir. Yüksek öğrenim görmek için Türkiye’ye gelen Kırgız vatandaşlarından ancak 581 kişi eğitimlerinde başarılı olmuş ve ülkelerine dönmüştür. Gerçekleştirdiğimiz araştırma kapsamını bu öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmada Türkiye’de ki eğitimlerini başarı ile tamamlayarak Kırgızistan’a dönen 158 katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmaya dahil edilen bireylerin %80.4’ü Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraha Toplulukları Sınavı (TCS) ile Büyük Öğrenci Projesi kapsamında devlet burslu olarak Türkiye’ye gelen bireyler iken %19.6’sı ise Yabancı Uyruklu Öğrenci Seçme sınavı ile (YÖS) Türkiye’de eğitim görmüş bireylerdir. Örneklemin genişliği temsil kabiliyetini arttırmaktadır.

Yaptığımız çalışmada toplam 158 kişiye soru kâğıdı uygulanmıştır. Bu

kapsamda Kırgız, Özbek, Tatar ve yerli Türk olduğunu ifade eden Kırgızistan vatandaşlarına ulaşılmıştır. Çalışmaya katılan Kırgızların oranı %90.5, Özbeklerin oranı %5.7, Tatarların oranı %1.9 ve Türklerin oranı %1.9’dur

Tablo1. Türkiye’ye Kırgızistan’dan Yüksek Öğrenim Görmeye Gelen Kırgız Öğrencilerin Yıllara Göre Dağılımı

Öğretim Yılı	Verilen Kontenjan	Kullanılan Kontenjan	Kullanılmayan Kontenjan	Bursu Kesilen	Mezun	Öğrenim Gören
1992-1993	1400	264	1136	184	80	
1993-1994	590	268	322	206	62	
1994-1995	240	201	39	160	41	
1995-1996	225	123	102	101	22	
1996-1997	165	135	30	100	35	
1997-1998	195	169	26	110	59	
1998-1999	220	181	39	108	72	
1999-2000	194	168	26	109	53	6
2000-2001	176	176	0	106	58	12
2001-2002	197	177	20	109	41	27
2002-2003	199	199	0	126	32	41
2003-2004	177	168	9	75	21	72
2004-2005	200	181	19	41	3	136
2005-2006	196	147	49	21	2	123
2006-2007	196	140	56	6		133
2007-2008	170	131	39			131
2008-2009	155	150	5	89	80	112
Toplam	4895	2978	1917	1651	620	662

(www.yeogm.meb.gov.tr/ikili/turk-cum.html.kg)

Soru kâğıdı uygulanan katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılım incelendiğinde katılımcıların 34’ünün kadın (%21.5), 124’ünün erkek (%78.5) olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında ankete katılan bireylerin yaşlarına göre dağılımları incelendiğinde ise %46.2’si 30-34 yaş grubunda, %36.7’si 25-29 yaş grubunda yer almaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin %10.8’i 34-39 yaş grubundaki bireylerden oluşurken, %5,1’i de 20-24 yaş grubundaki bireylerden oluşmaktadır.

Çalışmada yer alan bireylerin medeni durumlarına göre dağılımında ise araştırmaya katılanlar arasında en yüksek oranda %69.6 ile evlilerin birinci sırada yer aldığı görülmektedir. Çalışmaya dahil olan bireylerin doğdukları yerleşim birimi türü incelendiğinde ise rayon, mikro-rayon ve köy yerleşim biriminde doğanların oranı (%55.7) şehirde doğanlara göre (%44.3) daha yüksektir. Bu dağılım Kırgızistan'ın köy ve kent nüfus oranına paralel bir dağılımdır. 1999 verilerine göre Kırgızistan'da kentsel nüfus %35.3 ve kırsal nüfus ise % 64.7 olarak ifade edilmekte (National Statistical Committee Kyrgyz Republic, 1999, s. 2) bu kapsamda Kırgızistan da kırsal toplumsal yapının hakim olduğu görülmektedir.

Eğitim ve İş Durumuna İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan bireylerin Türkiye'de eğitim gördükleri alanlar incelendiğinde iktisadî ve idarî bilimler alanında eğitim görenlerin oranının %40.4 ile birinci sırada olduğu görülmektedir. Bunu %16 ile sosyal ve beşerî bilimler alanında eğitim görenler izlemektedir. Üçüncü sırada ise %14.7 ile mühendislik alanında eğitim gören bireyler yer almaktadır. Yaptığımız araştırmaya katılanlardan, meslekî ve teknik eğitim alanında eğitim görenlerin oranı %14.1, ilahiyat alanında eğitim görenlerin oranı %6.4, eğitim bilimleri alanında eğitim görenlerin oranı %5.1, hukuk alanında eğitim görenlerin oranı %1.9 ve filoloji alanında eğitim görenlerin oranı ise %0.9'dur. Yüksek öğrenim görmek için Türkiye'ye gelen bireylerin eğitim alanları incelendiğinde Kırgızistan'ın hangi alanda işgücüne ihtiyacı olduğunun tespitinin sağlıklı bir şekilde yapılmadığı görülmektedir. Tarımsal üretimin yaygın olduğu ve turizm potansiyelinin yüksek olduğu Kırgızistan için bu alanlarda ara işgücü karşılanmasına yönelik eğitim alanlarının sınırlı olması iktisadî ve idarî bilimler alanında eğitim alan mezunlarda yığılmanın olması, Türkiye'de eğitim gören bireylerin eğitimlerinden sonra farklı alanlarda istihdam edilmeleri sorunu ortaya çıkarmaktadır. Eğitim alanı dışında istihdamın fazla olmasının bir diğer

sebebini de Türkiye’de eğitim görmüş bireylerin kamu ücretlerinin düşük olması, adam kayırma ve gibi sebeplerle Kırgızistan bürokrasisi içinde yer edinemeyişleri oluşturmaktadır.

Kırgızistan’ın nitelikli işgücü talebinde mesleki ve teknik alanda eğitim görmüş bireylere duyulan ihtiyaç fazladır. Bağımsızlıktan önce, Kırgızistan’ın işgücü piyasasında teknik alanda yoğun bir şekilde istihdam edilen farklı topluluklardan Kırgız vatandaşlarının bağımsızlıktan sonra ülkeyi terk etmeleri, bu alanda bir açık meydana getirmiştir. Ülkedeki nitelikli insan gücü ihtiyacı düşünüldüğünde teknik alanda Türkiye’de öğrenim görenlerin oranının az olduğu (%14.1) görülecektir.

Katılımcıların Türkiye’de kalma süreleri incelendiğinde ise beş yıl Türkiye’de yaşadığını belirten bireylerin oranı %32.3’dür. Bu oranı sırasıyla dört yıl yaşadığını belirtenler (%24.1) ve altı yıl yaşadığını belirtenler (%16.5) izlemektedir. Türkiye’de yedi yıl yaşadığını ifade edenlerin oranı ise % 11.4’tür. Bu dağılım incelendiğinde Türkiye’de 4, 5, 6 ve 7 yıl yaşadığını belirtenlerin genel içindeki oranın %84.2 olduğu görülecektir. 2, 3, 8, 9 ve 10 yıl eğitim görenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Bireylerin Türkiye’de ki eğitimlerinin uzun sürede gerçekleşmesinin önemli bir sebebini eğitim sürelerini iradî olarak uzatmaları oluşturmaktadır. Kırgızistan’dan Türkiye ye yüksek öğrenim için gelen öğrenciler eğitim görmesinin sağladığı çeşitli avantajlar ikamet avantajı vb-ile eğimleri boyunca Türkiye’de ücretli bir işte çalışmaktadırlar. Türkiye ve Kırgızistan arasındaki gelişme düzeyindeki farklılıklar öğrencileri yasal olmayan yollarla özellikle turizm bölgelerinde hizmet sektöründe çalışmaya sevk etmiştir. İki ülkenin ekonomik düzeyindeki farklılıklarının yanı sıra bursların az olması bireyleri çalışmaya yönelten önemli bir unsur olarak görülmektedir. Giriş bölümünde de belirtildiği gibi Milli Eğitim Bakanlığı’nın yaptığı çalışmalarda da öğrenci bursların azlığı tespit edilmiş ve ancak bir aylık bursun 15-20 gün yettiği ifade edilmiştir (T.C. Başbakanlık, 1996, s. 47). Bireylerin Türkiye’de

çalışmasında öğrencilerin ailelerinin sosyal ve kültürel düzeyleri de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaptığımız incelemelerde görüldüğü üzere Türkiye'ye yüksek öğrenim görmek için gelen bireyleri, yoğun olarak orta ve alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin çocukları oluşturmaktadır.

...Biz başlangıçta 120 dolar burs alıyorduk. Ancak bu burslar, Haziran'da 80 dolara kadar düştü. Başlangıçta öyle oluyordu ki buraya bile yolluyorduk. Aileye destek çıkıyorduk... Burslar enflasyon sebebiyle çok düşmüştü. Arkadaşlar gittiler inşaatlarda çalıştılar. Bazıları gitti garson oldu. Sonra bazıları paranın tadını aldı. Bazıları okulu bıraktılar. Buraya para gönderdiler (İşadamı 2, Erkek, 16.07.2008, Bişkek).

...Bizim öğrenciler okullarına gidiyorlar sadece kayıt yaptırıyorlar. Çalışmaya başlıyorlar (Yönetici Asistanı 2, Kadın, 25.07.2008, Bişkek).

...İlk geldiğimizde burslarımız çok azdı. Burslu gittiğimiz için burs yetmiyordu açıkçası bize. Biraz tabii aç kaldık. İstedığımız zaman gezemiyorduk. İstedığımız yemeği yiyemiyorduk. Onun için biz çalışıyorduk. Benim dönemimde giden arkadaşlarım hem çalıştı hem okudu yani. Çünkü İstanbul Üniversitesi Beyazıt'tadır. Tam 1991 senesinde Beyazıt'ın Rusya'ya açılma şeyi vardı. Yani Laleli piyasası sayesinde hem eğitim aldık hem de çalıştık. Bu büyük bir şans. Kuyumcu dükkânında çalışıyorsun diyorsun ki -Aaa! sınavım var sınavıma gidip geleyim. Büyük şans. Biz o dönemde şanslıydık derslere devam mecburiyeti yoktu. Sadece sınavlara giriyorduk. 2003'te mezun olmamın sebebi de budur. Eğer derse girip hocaları dinleseydim 2003'e kadar okumayacaktım. Şimdi öyle değil devam mecburiyeti var. Biz şanslıydık. Hem Beyazıt, hem Laleli, Ankara Edirne, Konya'da öğrenci olanlar bu kadar şanslı değillerdi (Yönetici Asistanı 1, Kadın, 03.07.2008, Bişkek).

....Özel sektör deneyimleri vardı arkadaşlarımızın. Çünkü Türkiye'de özel sektörün sunduğu imkânlar fazlaydı. Yol paraları yemek vs gibi. Bunun bir tecrübesi var arkadaşlarda. Beklentiler dönünce de yüksek oluyor (Üst Düzey Yönetici, Erkek, 01.07.2008, Bişkek).

...Yazları çalışmak için güneye gidiyorduk. Antalya, Alanya falan, ben beş sene Alanya'da çalıştım. Rusça bildiğim için hemen iş buluyordum. Dört sene aynı yerde çalıştım. Garsonluk yaptım. Mayıs'ta gidiyordum ta Kasım'da dönüyordum. Kayıtları falan internetten yaptırıyordum veya arkadaşlar yapıyordu. Sonradan zor oldu. Yoklama falan aldılar... Çalıştığım için beş yaz memlekete gitmedim. Para biriktirdim. Ağabeyime gönderdim. Taksi aldı (Odak grup görüşmesi, 14.07.2008, Bişkek).

Araştırma kapsamında Türkiye’de eğitim görmeyen Kırgızistan’ın nitelikli insan gücü talebine etkisi değerlendirmek amacıyla bireylerin istihdam durumları incelenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin bir işte çalışma durumları ile ilgili veriler değerlendirildiğinde %93.7’sinin halen bir işte çalıştıkları görülmüştür. On kişilik bir katılımcı ise herhangi bir işte çalışmadığını ifade etmiştir. Bir işte çalıştığını belirten katılımcıların % 75.2’si özel sektörde çalışmaktadır. Kamuda çalıştığını ifade edenlerin oranı ise %24.2 olarak görülmektedir. Özel sektörün kamu sektörüne göre tercih edilmemesinin en önemli sebebini ücret düşüklüğü oluşturmaktadır. Yapılan görüşmeler nicel verileri desteklemektedir.

...Türkiye’den dönünce kamuyu tercih etmedim akrabalarımın yanında özel sektörde işe başladım ve bu işi geliştirdim... Bunun sebebi kamu sektöründe maaşların düşüklüğüdür (İşadamı, Erkek, 02.07.2008, Bişkek).

...Özel sektörü tercih etmemin sebebi Kırgız piyasasında hiç çalışmadım. Önce özel sektörü tanımak istedim. Çünkü iyi maaşı özel sektör veriyor. Devlet iyi maaş vermiyor... Ben 300 dolar alıyorum. Devlette ise bu daha az. Kız kardeşim devlet te avukat olarak çalışıyor aldığı maaş 2000 com (yaklaşık 50 dolardır). Günümüzde neye yeter ki. Hiçbir şeye yetmez. Bir aylık yol masrafını bile karşılamaz. Özel sektör şimdi avantajlı. İleride belki devlet sektörünü denemek isterim. Kendi işi yaptıktan sonra. Belirli bir para birikimi olurda sonra devlete girerim beklide. Öyle düşünebilirim yani (Yönetici Asistanı I, Kadın, 03.07.2008, Bişkek).

...Çünkü biliyorsunuz ki şu an bizim kamuda çalışanların maaşları çok düşük ve ikincisi tabi ki de ne kadar vatansever olsalar da önce karnı doyurmaları ön plana çıkıyor, devlete girip az maaşla çalışmayı istemezler. Hayat çok pahalı, yurtdışında okuyanların devlette çalışması için devletin maaşları yükseltmesi gerekiyor. Az maaş alanların yıpratılması da doğru değil (Kamu Görevlisi, Kadın 14.07.2008 Bişkek).

İş alanı olarak kamunun tercih edilmemesinin önemli bir sebebi de kamu personelinin yükseltme ve atanmasında objektif uygulamaların eksikliği, adam kayırma ve rüşvet gibi uygulamalarla sıklıkla karşılaşılması oluşturmaktadır.

...Kamuda zaten düşük bir maaşla çalışıyorsunuz. En önemlisi de orada avantajlı bir yere ulaşmak, yükselmek yani uzun sürüyor. Yükselmek için tanıdığının olması lazım. Akrahan olması lazım. Seni destekleyen seni

sürekli olarak yardımcı olan. O zaman yükselirsin. Bir de paran olması lazım tabii. Rüşvet (Orta Düzey yönetici, Kadın, 01.07.2008 Bışkek).

Gerçekleştirdiğimiz çalışmada Türkiye’de yüksek öğrenim gören Kırgızistan vatandaşlarının Kırgızistan’daki Türk yatırımcılar için önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Kırgızistan’da özel sektörde çalıştığını ifade eden bireylerden %62.8’i şimdi veya daha önceden Türk işadamlarıyla birlikte çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Daha önce veya şimdi Türk işadamlarıyla çalışmadıklarını ifade edenlerin oranı ise %37.2’dir. Çalışanların Türk iş adamlarını tercih etmelerinde en önemli sebebini ekonomik faktör oluşturmaktadır. Kırgızistan ve Kazakistan’da yatırım yapan Türk müteşebbisleri için Türkiye’de eğitim gören bireyler, Türkçe bilmeleri, Kırgızca ve Rusçaya hâkim olmalarının sağladığı avantaj ile Kırgızistan bürokratik işlerin takibi ve işçi-işveren ilişkilerinde köprü görevini sağlayacak eleman ihtiyacını karşılamalarında önemli bir unsur haline gelmiştir. Bu gibi ihtiyaçları karşılayan bireyler yüksek ücretli olarak istihdam edilmektedir.

...Ama Türkiye’de eğitim alıp da ülkeye dönenlerin %70’i hayatlarını kurtardı diyebiliriz. Bu Türkiye’nin şu an Kırgızistan’da ticaret ilişkileri önemli biliyorsunuz, bir çok çalışmasından dolayı bir çok Türkiye’de mezun olanların kendi branşında olmasa da Türkçe için kullandıklarını görüyoruz (Kamu Görevlisi, Kadın 14.07.2008 Bışkek.)

...Artı ben şu anki işimi Türkçe sayesinde buldum. Türkçe bilmeseydim iş bulamazdım. Bulurdum da bu kadar yüksek maaşla bulamazdım. Kırgızistan şartlarında 300 dolar iyi bir maaş. En azından 1 ay karnınızı rahat duyurabilirsiniz....Rusya’dan gelen müşterilerin gezdirilmesinden tut, bilet ayarlamasından tut, her şeyle komple ilgilendiğin için özel sektörde sadece sen bu işi yapacaksın diye bir şey yok. Rusça biliyorsan her işi yapacaksın yani. O yüzden orada yaptığım tüm işlerin avantajlarını ben burada görüyorum. Buradaki Türkler de Rusçayı iyi bilmiyorlar. Anlamadıkları bazı konular oluyor ya da danışacakları bazı konular oluyor. Sen hâkimsin hem Rusça’ya hem Türkçe’ye hakimsin. Onları doğru yönlendiriyorsun. Bir işi doğru yaptırıyorsun. Ya da iki kere yaptırmıyorsun. Doğru zamanda, doğru yerde, doğru tercüme ederek doğru tercihlerde bulunulmasını sağlıyorsun (Yönetici Asistanı 1 Kadın 03.07.2008 Bışkek).

Kırgızistan’daki Türk yatırımcıların Türkiye’de eğitim almış bireyleri tercih etmelerini sebeplerini incelediğimizde ise ;

... Doğdukları bölgenin kültürünü Türkiye’den aldıkları kültürle iletirip içselleştirip buradaki Türk iş adamlarının yolunu açmaktadırlar. Ben bazen duygularımı net ifade edemem. Burada doğmuş arkadaşım benim düşüncemi ne demek istediğimi anlamaktadır. Ben bu süreçte karşımdaki insanla rahat iletişim kurabiliyorum. Bu bizim için önemli 100 günde alabileceğiniz yolu elli günde alıyorsunuz. Bu tercih etmemizde önemli bir şeydir. En büyük sebeplerden bir tanesi de güvendir. İnsanlar Türkiye’deki hızlı yaşamayı bildikleri için buradaki insanlar gibi monoton yaşamayı benimsemiyorlar. Diğerlerinden bir adım öndeler...Fark çok. Benim oradan ekmeğe yiyorum der. Fazla mesai yapması gerekiyorsa yapar. 10 saat mesai yapması gerekse yine yapar. Yarına ürün çıkması mı lazım sabaha kadar benimle beraber çalışır. Ama yerliler için saat 17:00 deyince mesai biter. Ücret verelim desen hayır istemeyiz derler. Örneğin Altın’a tatilini ertele iş var desen erteler. Ancak yerli vatandaşa diyemezsin –Bana ne der. Ona uymak zorundasın (Türk Üst Düzey yönetici, Erkek, 03.07.2007, Bişkek).

Araştırmaya katılan bireylerin eğitim aldıkları alanla ilgili bir işte çalışıp çalışmadığı araştırıldığında; bir işte çalıştığını ifade eden bireylerin %50’si eğitim alanıyla ilgili bir işte çalışırken geri kalan yarısı ise eğitim alanıyla ilgili bir işte çalışmamaktadır. Burada bunu etkileyen önemli faktörlerden birisi alınan eğitimle ilgili iş imkânlarının sınırlılığıdır. Özellikle iktisadî ve idarî bilimler alanında görülen bu sorun, kamudaki ücret düşüklüğü ile büyümektedir. Kamuda iş bulması mümkün bölümler kamuda çalışmayı istemediği için aldığı eğitim alanı dışında istihdam edilme artmaktadır.

Tablo 2. Bireylerin Türkiye’de Eğitim Görmenin Sağladığı Avantajlara Göre Dağılımı

	Cevaplanan		Durumsal
	S	Yüzde	Yüzde
İş ve arkadaş çevresi	29	13,9%	21,6%
Bilgi birikimi, kaliteli eğitim	21	10,1%	15,7%
Türkçe bilme	104	50,0%	77,6%
Olaylara daha farklı bakış açısıyla bakma, vizyon	19	9,1%	14,2%
İnsan ilişkilerinde başarılı olma	5	2,4%	3,7%
İş tecrübesi	16	7,7%	11,9%
Kültür ve görgü	8	3,8%	6,0%
Dini bilgi	3	1,4%	2,2%
Politik bilgi	1	,5%	,7%
Yeni teknolojileri kullanma	2	1,0%	1,5%
Toplam	208	100,0%	155,2%

Araştırmaya katılan bireylerin çalışma hayatlarına Türkiye’de eğitim görmenin etkisi incelendiğinde, araştırmaya katılan bireylerden %86.6’sı Türkiye’de aldığı eğitimin iş yerindeki statüsünü elde etmesinde etkili olduğunu düşünmektedir. Bu veri özel sektörde çalışan bireylerin iş yerlerindeki orta düzey ve üst düzey yönetici statülerinin daha fazla olmasıyla desteklenmektedir. Bunu destekleyen başka bir gösterge olarak da katılımcıların %87.9’unun Türkiye’de eğitim görmelerinin kendileri için bir avantaj sağladığını ifade etmesidir. Bu avantajın ne olduğu sorusuna verilen cevaplarda ise aşağıdaki tablodan görülebileceği gibi %50’si dil avantajı sağladığını ifade etmiştir. Türkiye’de eğitim görmenin iş ve arkadaş çevresi sağladığını ifade edenlerin oranı %13.9 ve bilgi birikimi sağladığı ve kaliteli eğitim aldığını ifade edenlerin oranı ise %10.1 olarak görülmektedir. Bu dağılım tablo 2’de görülmektedir. Verilen cevaplardan da anlaşıldığı üzere Türkçe bilmek Kırgızistan’da daha iyi koşullarda bir iş bulmak için önemli bir unsurdur.

...Yaklaşık bir seneye yakın iş arama içinde bulundum. Yalnızca tanıdıklarım bana KİTİAD (Kırgız Türk İşadamları Derneği)’in yardım

edebileceğini söylediler. Bende KİTİAD’a başvurduğum. Onlarda bana yardımcı oldular. KİTİAD aracılığıyla iş buldum... Benim de aile durumum, ekonomik durumum o kadar da iyi değildi. Biraz ücretli işte çalışmak istedim. Burada da Manas Üniversitesi ve diğer Türk üniversitelerinin, kolejlerin mezunları çok olduğu için Türkçe bilen çoktu. Rekabet vardı yani. (Orta Düzey Yönetici Kadın 01.07.2008 Bışkek)

...Ama Türkiye’de eğitim alıp ta ülkeye dönenlerin %70’i hayatlarını kurtardı diyebiliriz. Türkiye’nin şu an Kırgızistan’la ticaret ilişkileri önemli biliyorsunuz, Türkiye’de mezun olanların kendi branşında olmasa da Türkçeyi iyi kullandıkları için Türk firmalarında çalıştığını görüyoruz (Kamu Görevlisi, Kadın 14.07.2008 Bışkek).

Bir işte çalıştığını ifade eden bireylerin işyerindeki statüleri incelendiğinde %40.5’inin orta düzey yönetici, %39.9’unun çalışan, %14.9’unun ise üst düzey yönetici, çok az bir kısmının ise şirket sahibi veya ortağı olduğu (%4.7) görülmektedir.

Çalışma kapsamında Türkiye’de yüksek öğrenim gören bireylerin ülkelerine döndüklerinde herhangi bir sorunla karşılaşp karşılaşmadıkları araştırıldığında araştırmaya katılan bireylerin %66.5’i Türkiye’de eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine döndüklerinde çeşitli problemlerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Ülkelerine döndüklerinde herhangi bir problemle karşılaşmadığını ifade edenlerin oranı ise % 33.5’tir.

Çalışmada ülkelerine döndüklerinde her hangi bir sorunla karşılaştığını ifade eden bireylerin karşılaştıkları sorunlara göre dağılımları incelendiğinde ise büyük bir kısmının (%52.3) toplumsal yaşantıya uyum sorunu yaşadıklarını belirttikleri görülmüştür. Bunu ekonomik işleyişe uyum sorunu (%35.8) izlemektedir. Siyasal hayata uyum sorunu yaşadığını ifade edenlerin oranı ise %9.3’tür. Çalışmada bu soruya verilen cevaplar arasında işsizlik (%.7), torpil ve rüşvetle işe alım (%.7), eğitim sistemi farkı (%.7), dil uyumsuzluğu (%.7), konularında sorunlar yaşadıklarını belirtenlerde olmuştur.

Türkiye’de eğitimi tamamladıktan sonra Kırgızistan’a döndükten sonra toplumsal yaşantıya uyum da karşılaşılan sorunların önemli bir kısmını bireylerin

gençlik dönemlerinin büyük bir kısmını oluşturan eğitim süreçlerini Türkiye’de geçirmeleri ve buradaki sosyalleşme sürecinin toplumsal değerler üzerindeki etkisi oluşturmaktadır.

...Bana sadece insanların davranış açıları farklı geldi. Orada Türk insanının davranış açıları çok farklı. Bizimkilerden. Ben onlara alışmışım ki buraya geldiğimde çok değişik buldum. Garip buldum (Orta Düzey Yönetici, Kadın, 01.07.2008, Bişkek).

...Bazı arkadaşlar daha önce dediğimiz gibi dış dünyayı, Türkiye yi farklı algılayarak kendi halkına biraz uzaklaştılar. Kendi diline uzaklaştılar. O ideolojinin etkisi altında geri döndüklerinde zorluklar çektiler. Bu durum vardı. Ama çok nadir görüldü (Odak grup görüşmesi 14.07.2008, Bişkek).

...Adam orada büyümüş kalmış on sene. Oraya alışmış. Oranın yaşam tarzını benimsemiş (Odak grup görüşmesi 14.07.2008, Bişkek).

Katılımcılarla yaptığımız görüşmelerde öğrencilikleri süresince, yaz aylarını Türkiye’nin turizm bölgelerinde gelir getirici işlerde çalışarak geçirdiğini ifade eden bireylerin azımsanmayacak sayıda olduğu görülmüştür. Kendi toplumundan uzun süre uzakta kalan göçmen bireylerin katıldıkları yeni kültür içinde sosyalizasyonun sonucu yeni hayat pratikleri kazanmaları ve daha sonra kendi toplumlarındaki hayat pratiklerine ile uyum göstermede sorunlar görülmesi mümkündür. Bu farklı sosyalleşmenin bireylerin değerler sisteminde de farklılaşmayı beraberinde getirmesi söz konusudur.

Öğrencilerin karşılaştıkları bir diğer sorun alanı olarak ta Kırgızistan ve Türkiye’nin eğitim sistemlerinin farklı olması karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Türkiye’de hukuk eğitim görenler diploma denkliği konusunda sorunlar yaşamışlardır. Bu sorunun aşılması için Türkiye’de aldıkları hukuk eğitimini ülkelerinde tamamlamaları gerekmiştir.

...Türkiye’de okumak dezavantaj oluşturdu. Diplomam kabul edilmedi. Sizin gördüğünüz eğitim dört yıllıkmış, siz ayrı hukuk sistemi görmüşsünüz dediler. Burada benim gibi on, on iki hukukçu vardır. Aldığımız dersler aynı ancak kabul etmediler. Bizim dört senede aldığımız dersler uzun seneye yayılmıştır...Geldim hukuk alanında

çalışmadım...Bende diploma almak için mastıra baş vurdum. Bitirdim. Staj yaptım. Ruhsatımı aldım (Avukat; Erkek, 21.06.2008, Bişkek).

Kırgızistan ekonomisinde işsizlik önemli bir sorun olarak görülmektedir. Ülkedeki işsizlik sebebiyle Kırgızistan’dan Rusya Federasyonu’na mevsimlik işçi olarak çalışmaya gidenler ve Rusya Federasyonu’nun sağladığı çifte vatandaş uygulaması ile Rusya’ya yerleşen Kırgızlardan söz etmek mümkündür. Mevsimlik işçi göçü uygulaması Türkiye’de eğitim görmüş ve ülkelerine dönmüş bireyler arasın da yaygın olarak görülmektedir. Çalışma kapsamında bireylerin eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönüp dönmeyi düşünüp düşünmedikleri araştırılmıştır. Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların %65.2’sinin yüksek öğrenimlerini tamamladıktan sonra Kırgızistan’a dönmeyi veya başka ülkede çalışmayı düşündükleri görülmektedir. Bu veri Çağlar’ın Hacettepe Üniversitesi’ne yüksek öğrenim görmek için gelen öğrencilere yönelik olarak gerçekleştirdiği 264 kişilik örneklem grubuna uygulanan çalışmadan elde edilen sonuçlardan farklılaşmaktadır. Çağlar’ın, gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin hemen hemen tamamının eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkelerine dönmek istediklerini ifade etmiştir. Bu çalışmada öğrencilerin dönmek isteme nedeni, “idealizm” olarak ifade edilmiştir (Çağlar, 1996, s. 159).

Tablo 3. Türkiye’de Eğitim Alan Bireylerin Eğitimlerinden Sonra Ülkelerine

Dönmemelerinin veya Başka Ülkelerde Çalışmalarının En Önemli Sebeplerine Göre Dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Yığılmalı Yüzde
Ekonomik sebepler, ücret düşüklüğü	146	92,4	92,4	92,4
Siyasal sebepler	8	5,1	5,1	97,5
Anlayış kıtlığı	2	1,3	1,3	98,7
İstikrarsızlık geleceğin belirsizliği	1	,6	,6	99,4
Vatan sevmelik	1	,6	,6	
Toplam	158	100,0	100,0	100,0

Katılımcılara, yurt dışında eğitim alan bireylerin eğitimlerinden sonra ülkelerine dönmemelerinin veya başka ülkelerde çalışmalarının en önemli sebebi sorulmuştur. Öğrencilerin %92.4'ü ülkenin ekonomik durumu ve ülkedeki ücret düşüklüğünün en önemli neden olduğunu ifade etmişlerdir. Ülkedeki ücret düşüklüğü, işsizlik durumu bireylerin ülkelerine dönmek istememelerinde önemli bir sebep olmaktadır.

...Her şeyden önce bunun sebebi ekonomi. Çünkü orada kazandığınız paraları burada kazanamıyorsun. Burada maaş düşük. Orada (Rusya kastediliyor) daha fazla kazanıyorlar. O parayı burada verseler burada çalışırlardı...Dönmeyi tabii düşünmüyorsun neden düşünmüyorsun? Çünkü sanırım korkuyorsun. Orada bir düzenin var çalışıyorsun. Aldığın maaş iyi yaşam standartların iyi. O düzeni kaybetmekten korkuyorsun. Burada kuramamaktan korkuyorsun. Belki o yüzden dönmüyorsun. Belli bir zaman geçtikten sonra artık dönüp bir şeyler yapmanın gerektiğini düşünüyorsun. Benim için öyle oldu yani. Oradaki düzenim iyiydi. Ancak ne zamana kadar kalacaksın. Geçici geliyor. O düzeni ne zamana kadar koruyabileceksin. Maaşın güzel Dolmabahçe'yi geziyorsun. Sultanahmet'e gidiyorsun. İndirimleri takip edip ucuza güzel iyi giyinebiliyorsun. Bunlar güzel şeyler. Bunlar hayatta yaşamayı motive eden şeyler. Ancak buraya gelince onlar yok tabii. O düzeni burada kuramıyorsun. Bundan korkarak dönmek istemiyorsun. Bunlar geçici şeyler daha yararlı şeyler yapmak lazım. Sadece ben yaşadım oldu olmaz. İnsanlara göstermek lazım başka bir hayatın olabileceğini yani yararlı olmak lazım (Yönetici Asistanı Kadın1, 03.07.2008 Bişkek).

...Gelmemenin temel nedeni buraya dönünce kendilerinin yeterince değerlendirilmemeleri. Örneğin Türkiye'den mezun olan arkadaşlarımın

çoğu dışarıda çalışıyor. ...Mesela biri geldi kendi eğitim alanında iş bulamadı. Türkiye’ye öğrenci gönderilirken Kırgızistan’ın ihtiyaç duyduğu alanlarda gönderilirse daha iyi olur (Odak grup görüşmesi 14.07.2008 Bişkek).

...Geri dönmeme sebebini biliyor musunuz neden? Buranın geliştiğini bilmiyorlar. Buranın artık geniş bir piyasa olduğunun farkında değiller. On sene kalmışlar gelmemişler buraya. Buradan haberleri yok. 10 sene sonra geliyorlar. Aaaa! Ne olmuş diyorlar. Keşke evvel gelseydim çok şeyler yapardım diyorlar (Odak grup görüşmesi 14.07.2008 Bişkek).

Sonuç ve Değerlendirme

Büyük Öğrenci Projesi; Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları ile yapılan ikili işbirliği anlaşmaları, protokoller, mutabakat zabıtları, daimi komisyon kararları, 2922 sayılı Türkiye’de Öğrenim Gören Yabancı Uruklu Öğrencilere İlişkin Kanun, bu kanuna dayalı olarak çıkarılan yönetmelik ve söz konusu kanun gereği kurulan değerlendirme kurulu kararları ile öğrencilerin (lisans ve lisansüstü) bursluluklarıyla ilgili iş ve işlemleri düzenleyen şartnamelere ve koordinasyon kurulu kararlarına göre yürütülmektedir (MEB, 2007, s. 140). Devlet burslusu olarak Türkiye’de öğrenimlerine devam eden Kırgız öğrencilere; TÖMER eğitimi, yurtlarda barınma, bazı illerde şehir içi ulaşımı, sağlık giderlerini karşılama, burs, kitap-kırtasiye, giyecek, ikamet tezkeresi bedeli ve üniversite katkı payı gibi imkânlar sağlanmaktadır. Bu öğrencilere Türkiye’de öğrenim görme imkânının sağlanması iki toplum için oldukça büyük öneme sahiptir.

MEB tarafından gerçekleştirilen ve “Büyük Öğrenci Projesi” olarak tanımlanan projenin amaçları, Türk Cumhuriyetlerinin ve Türk Topluluklarının, yetişmiş insan gücü ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmak, Türkiye dostu genç bir nesil yetiştirmek ve Türk Dünyası ile kalıcı bir kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmak, Türkçeyi öğretmek ve Türk kültürünü tanıtmak, Türk Dünyası’nda yer alan ülkeleri, bu ülkelerin kendi aralarındaki ilişkileri geliştirerek bir büyük şemsiye oluşturmak olarak ifade edilmiştir (Beşirli, 2007,

s. 873).

Bu süreçte, öğrenci değişim programlarının asıl amacını bu kültürel yakınlaşmanın sağlanması ve temellerinin sağlamlaştırılması oluşturmakta ve 1992 yılından itibaren uygulanmakta olan Büyük Öğrenci Projesi de bu hedefe yönelik gerçekleştirilmektedir. Bu projenin iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yeni kurulan devlet ve topluluklara destek olmak, ihtiyacı olan yetişmiş işgücünü sağlamaktır. Projenin ikinci amacı ise, ortak değerleri yenileyerek kaynaşmayı tesis etmek, Bağımsız Devletler Topluluğu'na bağlı devlet ve topluluklardan yüksek öğrenim görmek için Türkiye'ye gelen öğrencilerdeki Türk kimliğine, Türk kültürüne ve Türk dünyasına ilişkin tutumlarında olumlu değişimler tesis etmektir. Çalışmanın başarısının bu kapsamda değerlendirilmesi önemlidir.

Gerçekleştirdiğimiz saha çalışmasında katılımcılarla yaptığımız görüşmelerde özellikle ekonomik anlamda Türkiye'de eğitim gören bireyler, dil ve bürokrasi engeliyle karşılaşan Türk yatırımcısı için vazgeçilmez yerli eleman statüsünde oldukları görülmüştür. Araştırma kapsamını oluşturan bireylerin Türkiye'de kazandıkları iş ahlakı gerekse insanlarla iletişim kurma kabiliyetleri, Kırgızistan'da eğitim almış emsallerine göre tercih edilmelerinde önemli bir faktör olmuştur. Bu sonuç birinci hipotezimizi doğrulamıştır.

Çalışmada bireylerin üniversite eğitimini gerçekleştirmek için Türkiye'ye erken yaşlarda gelmeleri ve uzun süre Türkiye'de kalmaları sebebiyle ülkelerine döndüklerinde ekonomik ve sosyal hayata uyum problemleri yaşadıkları tespit edilmiştir. Ekonomik hayata uyumda karşılaştıkları en önemli sorun, ülkedeki genel ekonomik durumdan ileri gelmektedir. Asgari ücret düşüklüğü veya kamudaki ücret düşüklüğü bireylerin Türkiye'de kazandıkları beslenme, giyim-kuşam ve barınma gibi alışkanlıklarını devam ettirmelerini mümkün kılmamaktadır. Yaşam kalitesinde düşmeler görülmektedir. Ülkedeki genel ekonomik durum, ücret düşüklüğü eğitilmiş bireylerin büyük bir kısmını Rusya

Federasyonu’na göçe yönlendirmektedir. Türkçe, Rusça, İngilizce bilen, Türkiye’de aldıkları eğitimle iyi düzeyde alan bilgilerine sahip nitelikli insan gücü ülkelerine geri dönmekte, Türkiye veya Kırgızistan’a göre daha yüksek ücretle çalışmayı tercih etmektedir. Bu kapsamda proje, Kırgızistan’ın ihtiyacı olan nitelikli insan gücüne beklenen katkıyı sağlamamaktadır. Ülkede, nitelikli insan gücü için çekim oluşturacak ekonomik ve siyasi düzenlemelerin de olmayışı nitelikli insan gücünün kaybını hızlandırmaktadır.

Sosyo-kültürel hayata uyum konusunda, Türkiye’de eğitim gören genç bireylerin karşılaştıkları önemli bir nokta da Türkiye’de sosyalleşme sürecinde oluşturdukları değerler sistemi ile ilgilidir. Kırgızistan’da yaşayan insanların kanıksadıkları ve yaşamın bir parçası olarak gördükleri pek çok olumsuz davranışa –bu kapsamda adam kayırma, boyculuk (tribalizm)- konularında olumsuz davranış sergilememeleridir. Bu anlamda Türkiye’de alınan eğitim bireylerin değerler sistemine de etkide bulunarak olumlu yönde değişmeyi sağlamaktadır. Özellikle yapılan görüşmelerde iş ahlakı konusunda Türkiye’de eğitim görmüş bireylerin aynı işteki diğer bireylerden farklılaştığı görülmüştür. Özellikle bazı mesleklerde- polislik, askerlik vs.-farklı değerler sistemine sahip olmaları ve karar alma sürecinde bu değerler istemi ile hareket etmeleri nedeniyle aynı meslek grubu bireyler arasında dışlanmaların olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç çalışmamızın ikinci hipotezini doğrulamaktadır.

Kaynakça

- Açıkalın, A. ve diğerleri. (1996). *Türkiye’de Yüksek Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Sorunları*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Arslan, A. (1994). *Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topuluklarından Türkiye’ye Gelen Öğrenciler (1992–1993)*. İstanbul: Yay Ofset.
- Beşirli, H. (2007). *Türkiye’ye Yüksek Öğrenim Görmek Amacıyla Gelen Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topulukları Öğrencilerinin Sosyo-Politik Tutumlarına Yönelik Sosyolojik Bir Analiz*. 1. Uluslararası Sosyal Bilimciler Kongresi, Kocaeli, cilt 2. 873-899.
- Çağlar, A. (1996). *Yeni Bir Göçmen Türü: Türk Üniversitelerinde Yabancı Uyruklu Öğrenci Olmak*. 4. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları, 152-162.
- Ertürk, Y. E. ve diğerleri. (1996). *Türk Cumhuriyetleri Öğrencilerinin Türk Dünyasına Bakışları*. Ankara: Siyasal Yayınları.
- TC. Başbakanlık. (1996). *Türk Yüksek Öğretiminin:1) Bugünkü Durumu, Sorunları, Çözüm Önerileri 2) Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topuluklardan Gelen Öğrencilerin Sorunları Çözüm Önerileri*. Ankara: Başbakanlık Yayınları.
- TC. Milli Eğitim Bakanlığı. (1993). *Türkiye İle Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topulukları Arasında Yapılan Anlaşmalar. Cilt: 1, İlişkiler ve Faaliyetler*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Türk Cumhuriyetleri ve Türk Topulukları Dairesi, Ankara: MEB Yayınları.
- TC. Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *2008 Yılı Bütçesine İlişkin Rapor*. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı, Yurt Dışı Eğitim Genel Müdürlüğü. (1994). *Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topuluklarından Gelen Öğrencilere*

Uygulanan Anket. Ankara: MEB Yayınları.

Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü. (1994). *Kurum Yurtlarında Barınıp Türkçe Öğrenimi Gören Türk Cumhuriyetleri ve Diğer Türk Toplulukları Öğrencilerinin Psikolojik, Sosyal ve Ekonomik Durumları İle Beklenti ve İzlenimleri.* Ankara: Kredi ve Yurtlar Kurumu Yayınları.

www.stat.kg. National Statistical Committee Kyrgyz Republic, Census Of Kyrgyz Republic of 1999.

www.yeogm.meb.gov.tr/ikili/turk-cum.html.kg

Kaynak kişiler:

Avukat; Erkek, 21.06.2008, Bişkek

İş Adamı, Erkek, 02.07.2008, Bişkek

İşadamı2, Erkek, 16.07.2008, Bişkek

Kamu Görevlisi, Kadın, 14.07.2008, Bişkek

Odak grup Görüşme 14.07.2008

Orta Düzey yönetici Kadın 01.07.2008, Bişkek

Türk Üst Düzey yönetici, Erkek, 03.07.2007, Bişkek

Üst Düzey Yönetici, Erkek, 01.07.2008, Bişkek

Yönetici Asistanı Kadın 1, 03.07.2008, Bişkek

Yönetici Asistanı Kadın 2, 25.07.2008, Bişkek

İş Adamı, Erkek, 02.07.2008, Bişkek

İşadamı2, Erkek, 16.07.2008, Bişkek

Kamu Görevlisi, Kadın, 14.07.2008, Bişkek

Odak grup Görüşme 14.07.2008

Orta Düzey yönetici Kadın 01.07.2008, Bişkek

Türk Üst Düzey yönetici, Erkek, 03.07.2007, Bişkek

Üst Düzey Yönetici, Erkek, 01.07.2008, Bişkek

Yönetici Asistanı Kadın 1, 03.07.2008, Bişkek

Yönetici Asistanı Kadın 2, 25.07.2008, Bişkek